

Peter Jarvis

Oppimisen markkinat

Teattereissa, konserteissa ja ennenkaikkea museoissa käyntejä koskevat tilastot ... riittävät muistuttamaan meitä siitä, että aikaisempien sukupolvien keräämä ja jälkipolville perinnöksi jättämä kulttuuripääoma (vaikka se teoriassa onkin tarjolla kaikille) kuuluu tosiasiassa vain niille, jotka on varustettu kyvyllä omaksua se. Kun otetaan huomioon se tosiasia, että kulttuurihyödykkeiden ymmärtäminen ja omistaminen symbolisina hyödykkeinä (sekä tämänkaltaiseen omaksumiseen ja omistamiseen liittyvä symbolinen mielihyvä) ovat mahdollisia vain niille, jotka hallitsevat niiden lukemisen mahdollistavan koodin - toisin sanoen että symbolisten hyödykkeiden omaksuminen edellyttää omaksumisvälineitä - niin riittää, kun annetaan kulttuurin siirtymistä ohjaavien lakien vaikuttaa vapaasti ja seurauksena on kulttuuripääoman lisääntyminen siellä, missä sitä jo entuudestaan on ja samalla kulttuuripääoman jakautumisesta eri yhteiskuntaluokkien välillä vastaavan rakenteen heikkeneminen. Tällä tarkoitetaan sitä rakennetta, joka vastaa sosiaalisesti tavoittelemisen ja omistamisen arvoiseksi määritellyn symbolisen vaurauden omaksumiseksi tarvittavien välineiden jakamisesta.
(Bourdieu 1973, s.73)

Pohjimmiltaan Bourdieu siis esitti, että kulttuuritieto on eräs sukupolvelta toiselle siirtyvän pääoman muoto, ja vaikka teoriassa kenen hyvänsä onkin mahdollista hankkia lisäpääomaa, yleensä ainoastaan hyvin koulutettuihin luokkiin kuuluvat tekevät niin. Niinpä hän jo niinkin varhain kuin vuonna 1973 esitti, että kulttuuritieto käyttäytyy samoin kuin muutkin pääoman muodot. Vaikka monet koulutukseen erikoistuneet sosiologit tunnustivatkin hänen päätelmiensä pätevyuden, voidaan silti sanoa, että valtaosa tuon ajan tutkijoista ei käsitellyt kulttuuria pääoman muotona. Hiljattain on kuitenkin eräs toinenkin sosiologi jatkanut Bourdieun esittämän ajatuksen kehittämistä. Bauman (1992. s.17) kirjoittaa:

Kirjallisuus, kuvaamataiteet, musiikki - itse asiassa koko humanistinen kenttä - vapautettiin vähitellen ideologisen viestin välittämisen taakasta ja sijoitettiin yhä kiinteämmin viihteeksi markkinavetoisen kulutuksen puitteisiin. Kulutusyhteiskunnan kulttuuri alistettiin kasvavassa määrin taitavien ja innokkaiden kuluttajien tuottajaksi...

Kulttuuritiedosta on siis tullut markkinahyödyke, ja koska koulutus on yksi sen välittäjästä, on koulutuslaitoksista tullut markkinoilla hyödykkeen tuottajia ja jälleenmyyjiä. Koulutus on ilmiselvästi nopeiden muutosprosessien kourissa pyrkiessään pysyttelemään muiden kulttuuria välittävien kanavien rinnalla, joita ovat esimerkiksi kansainväliset elektroniset tietoverkot ja interaktiiviset CD-kuvalevyt.

Pyrkimyksenäni on tarkastella muutamia näiden muutosten seurauksena esille tulleita monimutkaisia ilmiöitä. Artikkelin teesinä on se, että meille on nopeasti syntymässä ja kasvamassa oppimismahdollisuuksia tarjoavat markkinat, joilla perinteinen koulutus on vain yksi monista vaihtoehtoista. Näillä nopeasti syntyvillä markkinoilla ovat tietyt ihmisryhmät - etenkin eläkeläiset - kehittämässä omiin tarpeisiinsa eräänlaisia harmaita markkinoita tai löytämässä uudelleen sellaisia epävirallisia koulutusmuotoja, jotka sijaitsevat markkinoiden ulkopuolella.

Artikkeli jakautuu neljään osaan: 1. oppimismahdollisuuksien välittymisen uudet kehityssuunnat, 2. tarjonnan rakenteissa tapahtuvat muutokset, 3. markkinat ja 4. markkinoiden ulkopuolinen epävirallinen koulutusjärjestelmä.

Oppimismahdollisuuksien välittymisen uudet kehityssuunnat

Etelä-Afrikan poliittisen mullistuksen yhteydessä saimme nähdä televisiosta poliittisia kokouksia, joissa tuhannet ihmiset seisoivat jalkapallostadioneilla kuulemassa Nelson Mandelaa. Samalla tavoin myös Englannissa oli suurilla joukoilla ennen tapana kokoontua kuulemaan saarnaajia ja opettajia. Esimerkiksi John Wesley, metodismin perustaja, on maininnut saarnanneensa yli kahdellekymmenelletuhannelle ihmiselle Gwennap Pitissä. Kelly (1970, s. 119) mainitsee Birkbeckin keräyksen yli viidensadan hengen yleisön lauantai-iltakursseilleen, joilla hän käsitteli 'kiinteiden ja nestemäisten kappaleiden mekaanisia ominaisuuksia'. ja kun James Stuart aloitti yliopiston yhteydessä pidettävät avoimet kurssit, hänellä oli noin 300 oppilaan luokkia (Kelly, 1970, s.220).

Kaikki opettajat eivät kykene vetämään näin suuria oppilasjoukkoja, ja jos moiset luokkakoot olisivat vielä nykyäänkin yleisiä, pitäisivät monet kouluttajat niitä pedagogisesti hyvin kyseenalaisena käytäntönä! Koulutus on kuitenkin tiedonsiirrossa perinteisesti nojautunut menetelmään, jossa opettaja luokkahuoneessa tai luentosalissa käyttää monia eri tekniikoita, joihin lähes poikkeuksetta sisältyy oppilaille puhuminen ja heidän ohjaamisensa opiskelussa. Näillä oppimistilanteilla on yhteisiä piirteitä, joista kaksi on tämän artikkelin kannalta keskeisiä: kaikissa tapauksissa informaatiota annetaan ja vastaanotetaan lähes viiveettä, ja opetus- ja oppimisprosessi tapahtuvat jossakin nimenomaisessa paikassa.

Nykyajan - jota voitaisiin kutsua myöhäismoderniksi ajaksi - näkökulmasta tämä on sikäli merkittävää, että tilan ja ajan välinen suhde on muuttunut mutkikkaammaksi: Giddens (1990, alk.s.14) pitää muuttunutta suhdetta irtautumisena tilasta ja ajasta ja Harvey (1990, ss. 201-323) puolestaan ajan ja tilan tiivistymisenä.

Vaikkakin nämä kaksi lähestymistapaa ensi silmäyksellä näyttävät toisensa poissulkevilta, ovat ne itse asiassa toisiaan täydentäviä. Giddensin näkemyksen mukaan myöhäismodernina aikana aika ja tila ovat erkaantuneet toisistaan ja instituutiot, jotka eivät enää ole tiukasti sidoksissa aikaan ja paikkaan, ovat ryhtyneet suhtautumaan niihin toisella tavalla. Giddens tunnistaa tässä prosessissa kaksi mekanismia: symboliset maksuvälineet kuten raha tai luotto, joita ihmiset ja instituutiot voivat vaihtaa keskenään, ja teknistä asiantuntemusta edustavat asiantuntijajärjestelmät, jotka laajalti vastaavat aineellisen ja sosiaalisen ympäristön organisoimisesta.

Analyysi on ilmeisen hyödyllinen tarkasteltaessa nykyajan koulutusjärjestelmiä, sillä niissä opintosuorituksen voi saada esimerkiksi jonkin kurssin suorittamisesta osittain ja käyttää sitten myöhemmin hyväkseen muissa oppilaitoksissa - pitkälti samaan tapaan kuin vaihdettaessa valuuttaa. Oppilas, jolla on tietty määrä opintoviikkoja jostakin oppilaitoksesta, voi pyytää toista oppilaitosta arvioimaan, missä määrin se voisi laskea ne hänen hyväkseen osana jotakin laajasti ottaen samansuuntaista opintokokonaisuutta.

Oppilaitoksenkaan ei enää tarvitse olla yhtenäisellä kampuksella toimiva yliopisto tai luokkahuoneopetukseen perustuva laitos. Se voi toimia yht'aikaa monissa eri pisteissä ympäri maapalloa, eikä sillä välttämättä tarvitse olla toimipistettä lainkaan. Opintosuoritukset saatetaan hankkia etäopetuksena, jossa jokin tiimi, organisaatio tai asiantuntijaryhmä on tuottanut koko oppikurssin.

Opintosuoritukset voidaan lisäksi ansaita monissa erityyppisissä tilanteissa - kaikki samassa maassa tai joskus jopa ulkomailta käsin.

British Open Universityn etäopetusjärjestelmä on esimerkki tästä, etenkin kun se avaa toimistoja ja ottaa uusia opiskelijoita eri puolilla Eurooppaa ja laajentaa mitä ilmeisimmin toimintansa maailmanlaajuiseksi. Mutta tämäkin tilanne on muuttumassa, sillä eräät suuret elektroniikka-alan yritykset ovat ryhtyneet valmistamaan ja myymään interaktiivisia cd-kuvalevyjä, joilla ne kykenevät tuottamaan haluamiaan kulttuuriohjelmia. Koska ohjelmat ovat interaktiivisia, on käyttäjä niiden kanssa vuorovaikutuksessa ja aika ja tila tuntuvat hänestä tiivistyneen tähän paikkaan ja hetkeen, vaikka tosiasiasa aika ja tila ovatkin etääntyneet.

Harveyn havainto ajan ja tilan tiivistymisestä nostaa myös esiin eräitä merkittäviä näkökohtia myöhäismodernista ajasta: hän korostaa, että hyödykkeiden kiihtynyt tuotantovauhti on johtanut myös kiivastahtisempaan kulutukseen. Ihmiset tottuvat hankkimaan jonkin hyödykkeen ja sitten pikaisesti kiinnittämään huomionsa taas johonkin toiseen aina kulloisenkin muodin tai omien päähänpistojensa mukaan. Sama koskee kulttuurihyödykkeitä, joita ihmiset kuluttavat aineellisten hyödykkeiden tavoin. Niinpä ihmiset myös vaihtavat oppiainetta aikaisempaa useammin ja opiskelevat usein samaa aihetta vain kurssin tai pari ennenkuin vaihtavat suuntaa sen sijaan, että systemaattisesti ja perusteellisesti perehtyisivät koko tieteenalaan tai sen osa-alueeseen.

Tällainen kuluttaminen ei välttämättä ole enää paikallista. Ohjelman välittäminen satelliittitelevision kautta maksaa saman, oli lähetysetäisyys viisisataa tai viisituhatta kilometriä. Nykyään ihmiset voivat kuluttaa - ja myös kuluttavat - tietoa kaikkialta maailmasta, ja uudet oppimismahdollisuuksia tarjoavat televisiokanavat kuten Discovery Channel ovat ilmestyneet osaksi satelliittien tarjontaa. Interaktiivinen opetustelevision muuttuu myös pian mahdolliseksi. Näin ollen käy mahdolliseksi oppia monia asioita pelkästään valikoimalla huolellisesti televisio-ohjelmia. Ihmiset voivat kuluttaa kulttuuritietoa ja lisätä henkilökohtaista kulttuuripääomaansa lyhyissä, intensiivisissä jaksoissa valikoimalla huolellisesti katsottavaa edellyttäen, että heillä on riittävä määrä kulttuuripääomaa pohjana.

Pian käy myös mahdolliseksi liittää kotitietokone samaan järjestelmään kuin kaapelitelevision ja puhelin, ja päästä sillä käsiksi tietoon mistäpäin maailmaa tahansa. Painettuun materiaaliin perustuvat etäopetuskurssit saattavat siten piankin jäädä historiaan. Järjestöt ja yritykset tulevat myös pian käyttämään samaa järjestelmää oman tietämyksensä välittämiseen ja myymiseen.

Ihmisillä on siis nykyään enemmän mahdollisuuksia hankkia tietoa ja oppia kuin ennen. On merkittävää, että monet näistä uusista mahdollisuuksista kuuluvat toisille markkinoille kuin perinteinen koulutus, nimittäin vapaa-ajan markkinoille! On selvää, että näinä uudet kehityssuunnat voivat olla yhtä aikaa sekä elämää rikastuttavia että pelottavia. Tärkein näkökohta asiassa on kuitenkin se, että yhteiskunnallisesti järjestäytynyt koulutus on selvästi vain yksi monista mahdollisista ihmisten oppimisessaan käyttämän tiedon välittäjistä. Kaikki nämä uudet tiedonhankintakanavat tulevat ennen vuosituhannen vaihdetta olemaan maamme asukkaiden valtaosan ulottuvilla.

Muutoksia koulutuksen tarjonnassa

Tavanomainen koulutus ei ole liikkunut sen enempää ajassa kuin tilassakaan. Ihmisten odotetaan tulevan tiettyyn paikkaan, tiettyyn aikaan tarjottavan tiedon äärelle. Koulutusinstituutioiden keskuudessa on kuitenkin useita sellaisia kehityssuuntia, jotka osoittavat niiden olevan hitaasti havahtumassa vastaamaan niitä lähitulevaisuudessa odottaviin vallankumouksellisiin muutoksiin.

Koulutuksen rakennekin on vastaamassa myöhäismoderniin ajan henkeen: oppikurssit ovat jo lyhentyneet ja jaksottuneet palvelen näin kiihtynyttä kysyntää joustavilla markkinoilla. Ihmiset voivat nyt suorittaa tutkinnon, joka koostuu lukuisista erilaisista oppijaksoista ja eri oppiaineista sen sijaan, että opiskelisivat harvoja aineita hyvin perusteellisesti.

Opiskelijoiden ei enää tarvitse opiskella koko kurssiaan samassa oppilaitoksessa. He voivat ansaita opintosuoritusjaksoja yhdessä oppilaitoksessa ja käyttää niitä hyväkseen toisessa. On myös mahdollista kelpuuttaa kokemuseräisesti opittuja tietoja ja taitoja opintosuoritusten osiksi. Tällainen tieto ja taito on saattanut karttua elämäkokemusten myötä tai se voi olla tulosta sellaisista henkilökohtaisista oppimisprojekteista, joista ei aiemmin ole voinut saada minkäänlaista virallista tunnustusta. Henkilökohtaiset oppimisprojektit voivat sisältää monenlaisia asioita kuten itseohjattua opiskelua, oman projektin laadintaa tai jonkin uuden taidon opiskelua ja soveltamista käytäntöön. Merkittävä yhteinen tekijä näille erilaisille oppimisprojekteille on se, että niissä kelpuutetaan opintosuoritukseksi eri paikoissa ja eri aikoina tapahtuvaa oppimista - niissä siis tapahtuu ajan ja paikan etäännyttämistä.

Myös etäopetus on kasvanut huomattavaksi tekijäksi British Open University'n perustamisen jälkeen kaksi vuosikymmentä sitten. Vaikka British Open University ei suinkaan ollut etäopetuksen käyttäjänä ensimmäinen kaltaisensa instituutio - olihan etäopetus tuolloin ollut käytössä jo sata vuotta - tuli siitä muutosprosessin liikkeellepaneva voima. Monet brittiläiset yliopistot tarjoavat nykyään jo omia etäopetuskurssejaan, ja esimerkiksi Surreyn yliopistolla on ohjelmassaan etäopiskeluna suoritettava kasvatustieteiden alempi tutkinto, jota opiskelevia opiskelijoita on monissa maissa ympäri maailmaa.

Jotkut yliopistot ovat myös alkaneet tarjota monimuoto-opetuksena suoritettavia tutkintoja, joissa käytetään sekä etäopetusta että perinteistä luento- ja luokkaopetusta. Monella maalla on lisäksi omat etäopetusyliopistonsa (Rumble and Harry, 1982), ja jotkut uudemmissa, kuten Hong Kongissa sijaitseva Open Learning Institute, saattavat edustusjärjestelyistä sopimalla käyttää etäopetuksessaan asemansa vakiinnuttaneiden yliopistojen valmista opetusmateriaalia.

Asemansa vakiinnuttaneiden yliopistojen markkina-alue ei siis enää rajoitu vain niiden omaan maahan. Toisinaan tämä tapahtuu edustussopimusjärjestelmän kautta, ja joskus myös perustamalla toimipisteitä eri maihin: esimerkiksi Hong Kongissa sijaitseva Chinese University järjestää kurseja yhteistyössä lukuisien eri puolilla maailmaa sijaitsevien yliopistojen kanssa.

Myös aivan uudenlaisia etäopetusmuotoja otetaan käyttöön - esimerkiksi Yhdysvalloissa on olemassa elektroninen yliopisto, jossa kaikki toiminta tapahtuu sähköpostin ja tietokoneiden välityksellä. Kurssit valmistellaan etukäteen ja tallennetaan yliopiston tietokoneeseen, johon opiskelijat voivat ottaa yhteyden sähköpostin välityksellä ja siirtää luennot omiin tietokoneisiinsa. Samalla tavoin voidaan opiskelijoiden kotitehtävät lähettää yliopistoon korjattaviksi ja arvioitaviksi. Tässä järjestelyssä opiskelijat voivat suoraan käyttää oppimateriaalia ilman, että heidän tarvitsisi käydä yliopistolla opetusta kuulemassa. Kysymyksessä on siis eräs ajan ja tilan tiivistymisen muoto.

Yllä olevista esimerkeistä nähdään, että jos vanhemmat ikäluokat oppivat käyttämään tietokoneita ja muita nykyaikaisen teknologian tarjoamia välineitä, heille on tarjolla enemmän tietoa kuin koskaan ennen. He voivat myös opiskella virallisia opintosuorituksia käymättä koulutuslaitoksissa tai jopa poistumatta lainkaan kotoaan. Tässä tulee kuitenkin vastaan yksi eläkeläisten syrjäytymiseen vaikuttavista tekijöistä, sillä nykyaikainen teknologia on usein heille vierasta.

Koulutuksen tarjonnassa tapahtuvissa muutoksissa merkittävää on se, että niihin kaikkiin liittyy opintasuoritusten kelpoisuus. Opintasuoritusten kelpuutus on koulutuslaitosten tehtävä, ja niinpä ne myös muuttavat koulutuksen epistemologista rakennetta. Tällä tarkoitan sitä, että kurssien modulaarinen rakenne ei välttämättä liity opetettavan tiedon loogiseen rakenteeseen. Opintosuorituksen arvo ei myöskään ole sidoksissa opetustapaan eikä opiskelijan yhdessä tai useammassa koulutuslaitoksessa viettämään tai koulutuslaitosten ulkopuolella opiskeluun käyttämään aikaan.

Modernin yhteiskunnan rakenteiden kannalta tarkasteltuna nämä muutokset vaikuttavat tietenkin aivan loogisilta, ja juuri siitä onkin artikkelin tässä osassa kyse. Koulutuksen on pakko muuttua vastatakseen myöhäismodernin ajan olosuhteita. Mutta se joutuu myös markkinoilla kilpailemaan sellaisia voimia vastaan, joita se ei ole vielä kyennyt sisällyttämään itseensä. Aika ja tila ovat etäännyneet ja joissakin tapauksissa jopa tiivistyneet, mutta markkinavoimat pakottavat silti koulutusjärjestelmän yhä uusiin muutoksiin.

Markkinat

Koulutusjärjestelmän muutosprosessi on paljon syvempi kuin pinnalta katsoen näyttää. Talouden palvelusektoria on aina pidetty vaurautta tuottamattomana. Eräät taloustieteilijät, kuten Bacon ja Eltis (1976), ovat esittäneet, että Britanniassa aivan liian harvat ovat tuottaneet vaurautta, ja että melkein kaikki maan sivistys-, sosiaali- ja terveystalvet jäivät markkinoiden ulkopuolelle ja siten yhä vähälukuisemman vaurautta tuottavan kansanosan ylläpidettäviksi. 1980-luvun monetaristisen talouden aikana -kun Britannian vaurautta tuottava perusta heikkeni entistäkin nopeammin - palvelut kuitenkin määriteltiin uudelleen potentiaalisiksi vaurauden tuottajiksi ja niiden markkina-alue nähtiin maailmanlaajuisena. Näin ollen koulutuksesta ja tutkinnoista on nykyaikaisia palvelujen siirtotekniikoita käyttämällä tullut markkinointikelpoinen tuote ja tulonlähde, mikä on auttanut koulutusmenetelmien muuttamisessa.

Koulutuslaitosten on siis nykyään kilpailtava keskenään saadakseen markkinoitua tarjoamansa kurssit; niiden on osoitettava tehokkuutensa ja ryhdyttävä vaurauden tuottajiksi. On helppoa nähdä tällaiseen ajattelutapaan sisältyvä logiikka: Britannian kauppatase on jatkuvasti alijäämäinen, ja jos palvelut kerran ovat arvokkaita, niin kuin koulutuslalla olevat ovat aina väittäneet, on melkein väistämätöntä että niitä olisi ryhdyttävä markkinoimaan. Ennen kuin hyödykettä voi ryhtyä markkinoimaan, on sen arvolla kuitenkin oltava symbolinsa, ja koulutuksessa se on suoritettun tutkinnon antama pätevyys.

Koulutuksesta, arvosanoista ja tutkinnoista on siis tulossa markkinoilla myytäväksi tarjottavia hyödykkeitä. Koulutuslaitokset mainostavat kurssiaan kuten muutkin markkinoijat tuotteitaan. Baudrillardin mukaan täytyy hyödykkeestä kuitenkin tulla merkki, ennen kuin sitä voidaan kuluttaa. Hän määrittelee kuluttamisen 'merkkien systemaattiseksi manipuloinnikseksi' (Baudrillard, Poster, 1988, s.21). Mainoksissa markkinoidaan merkkiä - opiskele alempi tai ylempi korkeakoulututkinto jne. - eikä niinkään koulutusta sinänsä. Yksilöt ovat siten vapaita ostamaan itselleen koulutuksen ja kehittymään haluamaansa suuntaan - ainakin johonkin markkinoilla tarjolla olevista suunnista. He voivat myös vahvistaa minäkuvaansa käyttämällä muiden kantamiensa merkkien ohella koulutuksen tarjoamia merkkejä. Mitä arvostetumpi on hyödyke, sitä suurempi on myös sen merkkiarvo.

Koulutuksen antama pätevyys on merkki yksilön hallussa olevasta kulttuuripääomasta. ostamalla lisää koulutuksellisia hyödykkeitä merkkiä voidaan statussymbolin tavoin muuttaa. Aikaisemmin kokemuseräisesti opitun voi saada kelpuutettua opintosuoritukseksi. Tätä hyödykettä voi

koulutuksellisilta markkinoilta nyt myös ostaa alehintaan, ja hintatietoiset asiakkaat etsivätkin omiin tarkoituksiinsa sopivia edullisimpia ostoksia. On merkillepantavaa, että hyväksytyt kurssit ovat usein samoja, jotka aiemmin eivät kelvanneetkaan osaksi tutkintoa. Muutos, muttei kuitenkaan muutosta, eli kuten Baudrillard sanoo: "Kaikki on liikkeessä, kaikki muuttuu, kaikki muuntuu muuksi eikä mikään kuitenkaan muutu." (Baudrillard 1968; Le système des objets s.217, sitaatti Kellner, 1989, s. 11).

On siis selvää, että oppimistilaisuuksien määrä on kasvussa ja koulutus on vain yksi niistä ja että koulutuslaitokset kilpailevat keskenään tuotteidensa myynnissä. Ne eivät vielä tunnu tiedostaneen sitä, että voimakkain kilpailu saattaa tulla muunlaisten oppimismahdollisuuksia tarjoavien tahojen suunnalta. Tämän seikan hidas tiedostaminen saattaa johtua siitä, että koulutuslaitoksilla on vielä nykyään monopoli sellaisen koulutuksen perusteella hankittavan pätevyyden jakajina, joka on teknologisessa ja persoonattomassa maailmassa välttämätöntä. Ihmisten on kyettävä osoittamaan ne tiedot ja taidot, joita heillä koulutuksensa tuloksena on mahdollisuus käyttää, ja pätevyydestä kertovat todistukset ovat tähän selvästikin paras olemassa oleva keino.

Mutta entäpä sitten, kun muutkin oppimismahdollisuuksia tarjoavat instituutiot alkavat tarjota todistuksia tuottamiensa oppimispalvelujen käyttäjille? Tämä on lähitulevaisuudessa hyvinkin mahdollista, ja tulee pakottamaan koulutuslaitokset arvioimaan tilanteen uudelleen.

Koulutus, oppiminen ja eläkeläiset

On kiistaton tosiasia, että oppimistilaisuuksien määrän kasvu lähivuosina vain kiihtyy tiedon valtatien rakentuessa ja tullessa käyttöön. Sen sijaan on kiistanalaisempaa, kykenevätkö ikääntyneet ihmiset hyödyntämään kaikkea tätä. Nykyiset vanhemmat ikäpolvet eivät ole kasvaneet teknistyneessä maailmassa, jonka hyödyntäminen toisi heidän ulottuvilleen laajan oppimistilaisuuksien kirjjon. Sen sijaan he voivat hyödyntää monia muita oppimismahdollisuuksia radion ja television välityksellä tarvitsematta poistua kotoaan.

Perinteiset opetusinstituutiot jatkavat silti oppimistilaisuuksien tarjoamista ja ihmiset hakeutuvat perinteiseen koulutukseen tutkintoja, pätevöitymistä ja jatkotutkintoja varten, vaikka samoja kursseja olisikin tarjolla kehittyneemmän teknologian kautta. Kyseessä ovat ne ihmiset, jotka ovat aina kaivanneet mahdollisuutta jonkin tutkinnon suorittamiseen, vaikkapa vain todistaakseen itselleen tai muille, että heillä riittää siihen kykyä, tai jotka hankkivat tietoa oman aikaisemman opiskelualan ulkopuolelta. Esimerkkeinä vaikkapa luonnontieteilijä, joka on aina halunnut suorittaa tutkinnon teologiassa, tai matemaatikko, joka varsinaisesti olisi halunnut tutkia musiikkia. Vieläkin enemmän on niitä, jotka ovat joskus suorittaneet perustutkinnon, ja haluaisivat nyt silkasta rakkaudesta opinalaansa jatkaa opintoja ja tutkimusta korkeammalla tasolla.

Saattaa olla, että koulutuslaitokset saavat kilpailla ikääntyvien ihmisten muodostamista markkinoista keskenään. On vielä paljon niitä, jotka haluavat joko opiskella tällä perinteisemmällä tavalla tai muutoin tahtovat opiskella nimenomaan koulutuslaitosten kautta, mitä hyvänsä uusia menetelmiä nämä sitten käyttöön ottavatkaan.

Uusia, vielä hyödyntämättömiä markkinoita on yhä tarjolla - sikäli kuin koulutuslaitokset pystyvät hyödyntämään niitä todennäköistä asiakaskuntaa houkuttelevalla tavalla. Muutoksia kuitenkin tarvitaan. Ne saattavat johtaa opiskelun kallistumiseen, jolloin oman kulttuuripääomansa lisääminen edellyttää opiskelijalta huomattavaa tahallista panostusta, eikä kaikilla ole siihen varaa.

Ei ole näin ollen lainkaan hämmästyttävää, että omaehtoinen opiskelu on voimakkaasti yleistymässä kaikkialla Yhdysvalloissa ja muuallakin (Candy, 1991, inter alia), ja vapaiden yliopistojen (Draves, 1980) ja syntyä kolmannen iän yliopistojen kaltaisia laitoksia. Nämä ovat epävirallisia koulutuslaitoksia, jotka keskittyvät oppimiseen eivätkä tutkintoihin, ja niitä voidaan pitää eräänlaisina koulutuksen harmaina markkinoina. Ne ovat selvästi halvempia kuin viralliset koulutuslaitokset, mutta niiden puitteissa tapahtuvasta oppimisesta ei saa yleisesti määriteltyä todistusta tai virallisia tutkintoja.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö niiden puitteissa tapahtuisi oppimista, sillä oppiminen on ihmisyyttä ja kasvua eikä niinkään ihmisten pätevoitymistä tai kulutusta (Jarvis, 1992). Ikääntyneet ihmiset, jotka eivät tarvitse pätevoitymistä, mutta joilla on riittävä kulttuuripääomaperusta, saattavat muodostaa houkuttelevan vaihtoehdon. He voivat yhä oppia, kasvaa ja kehittyä, ja löytävät ehkä myös samalla uudelleen jotakin siitä, mitä koulutus oli ennen kuin se muuttui osaksi maamme vaurauden tuotantoa ja siitä tuli myyntiartikkeli.

Yhteenveto

Koulutus on aina ollut varattu niille, joilla on ollut siihen varaa. Tämän vuosisadan puolenvälin tienoilla se oli vihdoinkin onnistuttu avaamaan kaikille haluaville, niin että etuoikeutettujen hankkima kulttuuripääoma tuli myös kaikkien muiden sitä haluavien ulottuville.

Nyt ovat koulutuslaitokset vaihtaneet rooliaan palvelun tuottajista hyödykkeen myyjiksi. Ne joutuvat taas suosimaan yhteiskunnan etuoikeutettumia kerrostumia, joilla on varaa niiden tarjoamiin hyödykkeisiin. Perinteisestä kasvokkain tapahtuvasta luokkahuoneopetuksesta on tulossa kallis ylellisyystuote, jota ostavat vain ne, joilla on siihen varaa, kun taas massatuotantoon soveltuvien koulutusmuotojen markkinat tulevat olemaan laajemmat.

Edistynyt teknologia on kuitenkin synnyttämässä uusia oppimismahdollisuuksia, jotka ovat tarjolla lähes kaikille - joskin eräät niistä ovat helpommin, toiset taas vaikeammin saatavilla. Ne on suunnattu palvelemaan laajoja markkinoita ja ovat siten edullisempia kuin valtaosa perinteisestä koulutuksesta.

On myös syntymässä eräänlaiset koulutuksen harmaat markkinat, joiden painopiste on oppimisessa toisten kanssa, ei tietty pätevyys. Näillä harmailla markkinoilla muodostuu siis tärkeäksi itse oppimisprosessi, eikä sitä arvioida taloudellisen tehokkuuden mukaan. Näiden uusien epävirallisten koulutusmuotojen syntymiseen sisältyy samalla nykyisen myöhäismodernin ajan koulutuksen valtasuuntauksiin kohdistuvaa kritiikkiä.

Samanaikaisesti on tunnustettava, että niille, jotka syystä tai toisesta eivät voi poistua kotoaan, tarjoutuu nykyteknologian kautta tilaisuus hankkia uutta kulttuuripääomaa, ja oppiminen voi säilyä elämää rikastuttavana läpi koko eliniän. Koulutusta kohdanneet muutokset ovat tavallaan valitettavia, mutta nykyaikaisen teknologian uudet läpimurrot avaavat koko maailman niille, joilla on tarvittavaa kulttuuripääomaa sen vastaanottamiseen. Myös niille, joilla ei tuota pääomaa vielä ole, tulee sen hankkiminen entistä helpommaksi. Niinpä läpi elämän jatkuvalla oppimiselle on avautumassa kiehtova tulevaisuus.

LÄHTEET

Bacon R. and Elits W 1976 Britain's Economic Problem: Too Few Producers. London: MacAtillan

Bauman Z 1992. Intimations of Postmodernity. London: Routledge.

Bourdieu P 1973. Cultural Reproduction and Social Reproduction. In Knowledge, Education and Cultural Change. e.. R. Brown. London: Tavistock Publications.

Candy P. 1991. Self-Direction for Lifelong Learning. San Francisco: Jossey Bass.

Draves B. 1980. The Free University Chicago: Association Press

Giddens A.. 1990. The Consequences of Modernity. Cambridg: Polity

Harvey D. 1990. The Condition of Postmodernity. Oxford Blackwell

Jurvis P. 1992. Paradoxes of Learning. San Francisco: Jossey Bass

Kellner D. 1989 Jean Baudrillard. Cambridge: Polity

Kelly T. 1970 ed. A History of Adult Education in Great Britain. Liverpool: Liverpool University Press

Poster M. (ed.) 1988 .Jean Baudrillard - Selected Writings. Cambridge: Polity

Rumble G. and Harry (eds). 1982. The Distance Teaching Universtities. London: Croom Helm

Käännös:

Kimmo Absetz